

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут психології та педагогіки
Кафедра вікової та педагогічної психології
Кафедра загальної психології та психодіагностики**

Студентський науковий альманах

(Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих науковців "Гендерні аспекти розвитку самосвідомості в онтогенезі"
Рівне, 15-16 квітня 2010 р.)

Рівне, 2010

Студентський науковий альманах. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих науковців "Гендерні аспекти розвитку самосвідомості в онтогенезі". Рівне, 15-16 квітня 2010 р. – Рівне: РДГУ, 2010. – 198 с.

Редакційна колегія:

Павелків Р.В. - доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, директор Інституту психології і педагогіки РДГУ, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Інституту психології та педагогіки РДГУ, Заслужений працівник освіти України – співголова;

Воробйов А.М. – кандидат педагогічних наук, професор, перший проректор РДГУ, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики Інституту психології та педагогіки РДГУ, Заслужений працівник освіти України - співголова

Безлюдна В.І. - професор кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Корчакова Н.В. – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Созонюк О.С. – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Яцюк Н.О. – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Матеріали обговорені та рекомендовані до друку на засіданні науково-методичної ради психолого-природничого факультету РДГУ. Протокол № _____ від _____ 2010 р.

співпраці, залежного та з низьким рівнем моральної саморегуляції. Всі типи формуються не пізніше 7 років і мають стійку тенденцію до збереження у старших вікових періодах [2].

Отже, однією з важливих проблем психологічної науки є питання розвитку саморегуляції в дитячому. Як свідчать дослідження ієрархічно організований механізм моральної саморегуляції починає функціонувати з кінця дошкільного віку. У цей час визначальні особливості саморегуляції, які реалізуються в поведінці, закріплюються в Я-образі. На їх основі завдяки особистісній рефлексії формуються позаситуативні смислові утворення – соціальні схеми дій які вкорінюються у свідомості дитини, стають все більш узагальненими та інтегруються спочатку в переконання та цінності, а потім у світогляд [2].

Література

1. Степанов.О.Н. Психологічна енциклопедія. – К., 2006.
2. Дуткевич.Т.В. Дошкільна психологія. – К., 2007.

УДК 159.922.73

САМООЦІНКА ТА РІВЕНЬ ДОМАГАНЬ ЯК СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Кулаков Руслан, викладач

Рівненський державний гуманітарний університет

Реформування та гуманізація системи освіти орієнтовані на всебічний розвиток особистості учнів, прояву ними творчості, ініціативи, самостійності, зокрема при виборі майбутньої професії. У цьому контексті варто досліджувати обдарованість старшокласників, їхні інтереси, схильності, рівень домагань, особливості самооцінки які за певних умов можуть перетворитися на дієві мотиви та детермінанти професійного самовизначення.

Виникнення професійного самовизначення охоплює старший шкільний вік, саме на цьому етапі виникають і формуються професійні наміри і первинне орієнтування в різних сферах праці. Загалом вибір професії є психологічним центром соціальної ситуації розвитку старших школярів, створюючи в них своєрідну внутрішню позицію. Тому для успішного проведення профорієнтаційної роботи, важливо знати, враховувати особистісні особливості, рівень домагань та особливості самооцінки кожного старшокласника.

У психологічній літературі існують різноманітні підходи до визначення психологічних факторів ухвалення рішення про вибір

професії. Найбільш продуктивним є підхід до вибору професії як до однієї з найважливіших подій у цілісному житті людини. Вибір професії пов'язаний з минулим досвідом особистості, а процес професійного самовизначення простирається далеко в майбутнє, беручи участь у формуванні загального образу "Я" людини, визначаючи її плани на майбутнє.

Вибір професії відбиває визначений рівень особистих домагань, заснованих на оцінці своїх здібностей і можливостей. Крім того, вибір професії, професійне самовизначення вимагає високої активності суб'єкта, залежить від рівня сформованості усвідомленої психічної саморегуляції, ступеня розвитку контрольно-оцінної сфери.

Підготовку старшокласників до вибору професії варто здійснювати у рамках шкільної та позашкільної навчально-виховної роботи на основі спеціальної системи заходів, спрямованих на підготовку учнів старшого шкільного віку саме до професійного самовизначення. На основі цієї системи і формується в особистості те особливе психологічне утворення, що має назву готовності до свідомого вибору професії. Це психологічне утворення – структурне і включає такі компоненти:

- 1) загальне позитивне ставлення до праці на користь суспільства, працьовитість, усвідомлення того, що праця є обов'язком кожної людини;
- 2) знання певних професій, їх змісту, вимог, перспектив їх розвитку, шляхів здобуття професійної кваліфікації;
- 3) наявність певних професійних інтересів;
- 4) правильна самооцінка, знання своїх здібностей, інших властивостей [2].

У старшому шкільному віці встановлюється досить міцний зв'язок між професійними і навчальними інтересами. Якщо у підлітка навчальні інтереси визначають вибір професії, то в старших школярів спостерігається і зворотне: вибір професії сприяє формуванню навчальних інтересів, старші школярі починають цікавитися тими предметами, що їм потрібні в зв'язку з обраною професією. Вибір професії сприяє зміні відносини до навчальної діяльності. Вони розглядають вибір професії як свого роду висновок з аналізу потреб і наявних схильностей і здібностей, із зіставлення цих своїх особливостей з вимогами, що пред'являє до людини професія.

Аналіз досліджень, проведених за останні роки (Л.І.Божович, І.С.Кон, С.П.Крягжде, Н.Г.Морозова, З.В. Огороднійчук, Т.І.Щукіна) показують, що в старшокласників зустрічається уже тверда установка при виборі професії, хоча, звичайно, можуть бути і

коливання. Це спостерігається в тому випадку, коли кілька професій подобаються одночасно, мається конфлікт між схильностями і здібностями, між ідеалом у виборі професії і реальних перспектив (учень бажає навчатися в вузі, а успішність низька). На вибір професії впливають і думки інших людей: інтерес, батьки радять інше, товариш - третє. Старших школярів завжди хвилює проблема вибору, і вони ведуть з цього приводу розмови з однолітками і з навколишніми дорослими.

Варто підкреслити, що ефект профорієнтаційної роботи зі старшокласниками підвищується за певних умов:

- побудова профорієнтаційної роботи на основі врахування вікових особливостей учнів;
- конструювання пізнавального профорієнтаційного матеріалу на основі принципів системності, послідовності й наступності;
- застосування активних методів навчання та виховання в профорієнтаційній роботі;
- реалізація творчих зв'язків класного керівника з батьками і вчителями-предметниками

Тому основним завданням профорієнтаційної роботи є допомога сформувати у старшокласників ефективне рішення яке вплине на вибір професії та буде віддзеркалювати як індивідуальні так і суспільні потреби.

Вибір професії - це не одномоментовий акт, а процес, що складається з ряду етапів, тривалість яких залежить від зовнішніх умов і індивідуальних особливостей суб'єкта вибору професії. Вибір професії передбачає глибоке пізнання себе та пізнанні вимог бажаної у майбутньому професії. Саме адекватна самооцінка й професійні домагання забезпечують усвідомлений та обґрунтований професійний вибір дитини, який узгоджений з бажанням і можливостями та потребою ринку праці у фахівцях. Основою для вивчення самооцінки й професійних домагань особистості у психології є припущення про їхній тісний взаємозв'язок з мотивами прагнення до успіху і уникнення невдач.

У вітчизняних психолого-педагогічних дослідженнях також наголошується на важливості формування у особистості домагань у різних видах активності. Так на думку Б.Ананьева, рівень домагань пов'язаний з оцінними потребами особистості, які характеризують її домагання на відповідну оцінку соціуму. В працях Є.Серебрякової домагання особистості визначаються як потреба в певній самооцінці, яка прийнята і схвалена індивідом [6].

Наголошуючи на самопізнанні, як найголовнішому змісту розвитку дитини старшого шкільного віку, Л.Божович стверджує про становлення у цьому віці стійкої самооцінки, яка базується на рівні домагань. Саме це, на її думку, породжує потребу в дитині бути не лише на рівні вимог оточуючого середовища, а й на рівні власних вимог і власної самооцінки. Дослідницею було виявлено, що нездатність дитини задовольнити сформовані домагання спонукають її до гострої потреби зниження самооцінки, результатом якої стають негативні переживання й афективна поведінка [1, с.176].

Таким чином самооцінка старшокласника є компонентом самосвідомості особистості, яка містить у собі знання про власну самоцінність, оцінку самої себе через ієрархію значущих цінностей. Вона являє собою форму відображення людиною самої себе як особливого об'єкта пізнання і залежить від прийнятих людиною цінностей, її особистісної сутності, міри її орієнтації на суспільно вироблені вимоги до поведінки й діяльності. При цьому самооцінка людини тісно пов'язана з рівнем її домагань, які якісно характеризують складність сформованих нею цілей і завдань діяльності в перспективі. Тобто, рівень домагань особистості за такого їх розуміння, розглядається як обраний напрям реалізації сформованої у неї самооцінки.

Таким чином самооцінка й рівень домагань старшокласника визначають сформованість його готовності до обґрунтованого професійного самовизначення і досягнення у майбутньому професійного успіху в обраній діяльності. При цьому сформованість самооцінки й рівня професійних домагань старшокласника визначають його прагнення обрати професію й досягнути в майбутньому цілей певної складності. Тобто, можна стверджувати, що професійні домагання та самооцінка є якісними характеристиками ефективності професійного самовизначення особистості у старшому шкільному віці.

Література

1. Божович Л.І. *Психологічні особливості особистості старшокласника*// *Комсомол в школі.* – М., 1972. – 64 с.
2. Горбатюк С.Ю. *Теоретические основы профессионального самоопределения учащихся основной школы* // *Наука и школа.* - 2007. - №2. – С.21-26.
3. Джура О. *Теоретико-методологічні проблеми дослідження процесу професійного самовизначення особистості* // *Вища освіта України.* - 2003. - №4. – С.31-34.

4. Климов Е.А. Идеалы культуры и становления субъекта профессиональной деятельности: Психология и общество // Психологический журнал. – 2005. – Т.26.№3. – С.94-101.

5. Профессиональное самоопределение молодежи /Рук. коллек. В.А. Поляков, С.Н. Чистякова //Педагогика. -1993. - № 5. - С. 33 - 37.

6. Пряжников Н.С. Профессиональное и личностное самоопределение. – Москва – Воронеж, 1996. – 256 с.

УДК 159.923.2

ДОСЛІДЖЕННЯ САМОРЕГУЛЯЦІЇ

Левшунова Катерина, студентка 4 курсу

Керівник: кандидат педагогічних наук, професор Безлюдна В.І.

Рівненський державний гуманітарний університет

Морально-психологічний стан сучасного українського суспільства, який детермінований складними процесами соціально-економічного реформування, потребує особливої уваги до розвитку підростаючого покоління. Останнім часом різко загострилася проблема порушень моральних норм школярами, зокрема проблема саморегуляції поведінки особистості як одного із компонентів самосвідомості. Під *саморегуляцією* в структурі самосвідомості у вузькому сенсі мається на увазі така форма поведінки, яка передбачає момент включеності в неї результатів самопізнання і емоційно-ціннісного ставлення до себе, причому ця включеність актуалізована на всіх етапах здійснення поведінкового акту, починаючи від мотиваційних компонентів і закінчуючи власною оцінкою досягнутого ефекту поведінки. Педагогами і психологами визнано, що порушення даного явища явно виражені вже в молодшому шкільному віці.

Розробкою проблеми саморегуляції поведінки особистості в різних напрямках її вивчення займався чимало вчених, зокрема: О.А. Конопкін, Г.С. Нікіфоров, І.А. Трофімова, Л.І. Божович, І.В. Дубровіна, В.С. Мухіна, В.Е. Чудновський, В.К. Котирло, Г.С. Якобсон, І.Д. Бех, В.В. Давидов, Б.В. Зейгарник, С.Л. Рубінштейн, В.А. Ядов, Л.С. Виготський, К. Левін та ін.

Феномен “саморегуляція” став предметом пильної уваги багатьох дослідників. Достатньо вагомих внесок у розгляд цього питання було зроблено О.А. Конопкіним [1]. Завдяки його дослідженням на прикладі сенсомоторної діяльності були виділені індивідуально-типологічні особливості регуляторних процесів

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА.....3

Розділ 1. ФЕНОМЕНОЛОГІЯ САМОСВІДОМОСТІ

Багай Б., Павелків Р.В. Теоретичні аспекти становлення Я-концепції у молодшому шкільному віці.....4

Антонець О. Самосвідомість і її структура.....7

Бенедюк О. Шляхи самопізнання особистості.....10

Габрієль К. Образ фізичного «Я» як детермінанта індивідуального стилю поведінки в соціальних контактах.....13

Захарчук М. Генезис самосвідомості дитини.....15

Корольчук І. Розвиток уявлень про саморегуляцію.....16

Кравчук Я. Розвиток моральної саморегуляції у молодшому шкільному віці.....19

Кулаков Р. Самооцінка та рівень домагань як складові професійного самовизначення старшокласників.....21

Левшунова К. Дослідження саморегуляції.....25

Майстренко Є. Детермінація Я-концепції дитини.....28

Манзик О. Вимірювання самооцінки особистості.....30

Мариніч О. Особливості розвитку самооцінки у дошкільному віці.....32

Мартинюк Т. Психологічний аналіз розвитку самосвідомості особистості молодшого школяра.....35

Марчук В. Особистісна рефлексія як засіб активізації пізнавальної активності підлітків.....39

Онищук О. Загальна характеристика самопізнання як процесу.....42

Орел В. Цілі й мотиви самопізнання.....44

Осипчук О. Сфери і області самопізнання.....46

Пархомей К., Корчакова Н.В. Поняття Я-концепції.....48

Прит Т., Безлюдна В.І. Способи і засоби самопізнання.....50

Ревко Н. Розвиток самопізнання у дитячому віці.....53

Смоляк А. Феномен відношення людини до себе.....55

Тимощук С. Дитячо-батьківські стосунки та їх вплив на ставлення дитини до себе.....58

Ходневич Н., Безлюдна В.І. Формування Я-концепції дитини на різних стадіях розвитку.....61

Хомич І. Передумови формування самооцінки молодших школярів...63

Шпинюк В. Розвиток Его-ідентичності в дитячому віці.....66

РОЗДІЛ 2. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ САМОСВІДОМОСТІ

Безлюдна В. Гендерні аспекти розвитку Я-фізичного на висхідному етапі онтогенезу.....	69
Беднарська І. Гендерна соціалізація особистості.....	71
Гірак І. Психологічний аналіз гендерних відмінностей адиктивної поведінки осіб юнацького віку.....	74
Забрідня О., Яцюк Н.О. Психологічний аналіз суб'єктивних чинників емоційного вигорання майбутніх педагогів (гендерні аспекти).....	81
Карнаух В. Гендерні аспекти формування адиктивної поведінки у підлітків.....	84
Корчакова Н. Усвідомлене батьківство як напрям психології самосвідомості.....	88
Князєва А. Особливості гендерного спілкування в дошкільному віці.....	91
Мартинюк В. Гендерні відмінності реагування на конфліктну ситуацію учнів старшого шкільного віку.....	93
Назарець Л. Динаміка розвитку пізнавальних інтересів підлітків з урахуванням гендерних відмінностей.....	96
Оксенчук О. Гендерні особливості уявлень студентів про відповідальне батьківство.....	100
Осьмак Л. Психологічні особливості тривожності жінок зрілого віку.....	103
Пінаєва М. Соціальна диференціація гендерної ролі.....	106
Руденко Н. Гендерні аспекти дослідження етнічної толерантності підлітків.....	109
Созонюк О. Вплив гендерних стереотипів на процес становлення особистості дівчат-підлітків.....	111
Тендюк І. Особливості статево-рольових уявлень в дошкільному віці.....	114
Тоюнда О. Вплив сімейних традицій на ставлення молоді до проблем гендерної рівності.....	118
Ямницький О. Особливості формування гендерних схем у процесі статево-рольової соціалізації дітей.....	121

Наукове видання

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ АЛЬМАНАХ
Серія ПСИХОЛОГІЯ

Випуск 4

Заснований у 2008 р.

Відповідальні за підготовку збірника до видання – проф. Павелків Р.В.,
проф. Безлюдна В.І.

Комп'ютерна верстка Юрчук О.С.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра вікової та
педагогічної психології (к. 325, тел. 63-44-92)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі Рівненського
державного гуманітарного університету 33028 м. Рівне, вул.
С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ АЛЬМАНАХ. Серія «Психологія». -
Випуск 4. - Рівне: РДГУ, 2010. — 197 с.

ISBN 966 — 7281 — 07 — 8.

Збірник містить статті з актуальних проблем психології самосвідомості. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 159.922:316.612

ББК 74.20